

*Яценко О.А. к.е.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0001-7129-389X*

*Гарбуз С.В. к.техн.н., НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0001-6345-6214*

Yashchenko O. Phd in economics, Associate professor, Deputy Head of the Department of Management and organization of civil defence, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Harbuz S. Phd of technical sciences, Chair of supervisory and preventive activities, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

FEATURES OF IMPLEMENTATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF TRAINING SPECIALISTS OF THE CIVIL DEFENSE SERVICE IN UKRAINE

У статті обґрунтовується особливості реалізації публічного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту. Розкриваються складові комплексного механізму публічного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту в Україні.

***Ключові слова:** публічне управління, підготовка фахівців, служба цивільного захисту, розвиток.*

The article substantiates the peculiarities of the implementation of public administration in the field of training specialists of the civil protection service. The components of the complex mechanism of public management in the field of training specialists of the civil protection service in Ukraine are disclosed.

***Key words:** public administration, training of specialists, civil protection service, development.*

Постановка проблеми. Набуті знання, уміння та навички фахівцями – це, звісно, результат навчального процесу. Однак цей результат залежить від низки факторів (зовнішнього та внутрішнього характеру). Серед цих чинників можна виокремити такі: рівень кваліфікації професорсько-

викладацького складу; стан навчального та методичного забезпечення; матеріально-технічне оснащення. При цьому одним із найголовніших факторів є самі інтелектуальні здібності здобувача вищої освіти (студента, курсанта та ін.), тобто майбутнього фахівця, а також його внутрішня мотивація та стійке бажання щодо отримання умінь і навичок у межах обраної ним професії, зокрема, у сфері цивільного захисту.

Реалії сьогодення черговий раз підкреслюють, що професія рятувальника є актуальною й буде такою завжди, адже, на жаль, ситуації надзвичайного характеру виникають постійно. Вони мають різну природу та масштаб, а також рівень локалізації тощо. Проте впоратися з ними під силу саме фахівцям служби цивільного захисту. На цій підставі можемо стверджувати про важливість дослідження перспектив розвитку публічного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту в сучасних умовах і в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі дослідженню організаційних, правових, фінансово-матеріальних та інших аспектів навчального процесу загалом і підготовки фахівців служби цивільного захисту зокрема присвячені наукові роботи А. Вінюков-Проценко, С. Белая, Д. Бондаря, С. Домбровської, І. Лопушинського, С. Потеряйко, А. Роміна, В. Садкового, В. Тищенко, Ю. Харламової, І. Хмирова, А. Хмирової, В. Шойко та ін. [1; 6]. У той же час, залишається потреба у визначенні напрямів реформування місцевого самоврядування відповідно до існуючого законодавства та нових вимог суспільства.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей реалізації публічного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Наразі заклади вищої освіти (ЗВО), які готують рятувальників в Україні, функціонують у Харкові та Черкасах (Національний університет цивільного захисту України), Києві (Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту) і Львові (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності) [2]. Кожен ЗВО має свою специфіку, але всі вони мають потужну для навчання базу, оновлені корпуси, казарми, гуртожитки, цілі лабораторії і навчальні полігони [4]. Аналіз стану підготовки фахівців у цих ЗВО дав змогу стверджувати, що якість реалізації цього освітнього процесу в навчальних закладах ДСНС України перебуває на задовільному рівні. Варто вказати, що на веб-сайті Міністерства освіти та науки України можна дізнатися щодо стану розподілу видатків за статтею «Підготовка кадрів ЗВО та забезпечення діяльності їх баз практики» на 2020–2022 рр. тих навчальних закладів, що підпорядковані цьому міністерству [5]. Розгляд інформації з такого веб-сайту дав змогу стверджувати, що серед переліку ЗВО, які фінансуються МОН, немає закладів, що готують рятувальників в Україні.

До речі, протягом останніх 3 років одні з найбільших видатків із бюджету отримують одні й тіж ЗВО.

Так, у 2022 році одні з найбільших видатків із бюджету отримали:

- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (1,6 млрд грн);
- Національний університет "Львівська політехніка" (1,1 млрд грн);
- Львівський національний університет імені Івана Франка (653 млн грн) [там само].

У 2021 році одні з найбільших видатків із бюджету отримали такі ЗВО:

- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (1,4 млрд грн);
- Національний університет "Львівська політехніка" (940 млн грн);
- Львівський національний університет імені Івана Франка (527 млн грн) [там само].

А у 2020 році одні з найбільших видатків із бюджету отримали такі ЗВО:

- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (1,2 млрд грн);
- Національний університет "Львівська політехніка" (760 млн грн);
- Львівський національний університет імені Івана Франка (422 млн грн) [там само].

Щодо найнижчих позицій у фінансуванні МОН видатків ЗВО, то протягом останніх 2 років ці видатки були найменшими в Ужгородського торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету, а саме:

- у 2022 році видатки становили 1,7 млн грн;
- у 2021 році – 1,5 млн грн [там само].

Розгляд міжнародного досвіду підготовки фахівців служби цивільного захисту дозволив визначити, що захист населення, територій, матеріальних та культурних цінностей від надзвичайних ситуацій – це одна з основних функцій держави, від ефективності здійснення якої безпосередньо залежить національна безпека. В останні десятиліття в зарубіжній практиці досить багато приділяється увага моделюванню професійної діяльності майбутніх фахівців на основі отримання адекватного та наочного уявлення про цю діяльність і створення технологій, що забезпечують необхідну підготовку [1]. При цьому в основі значної кількості зарубіжних моделей знаходиться поняття «компетенції». Наразі це поняття можна застосувати і до системи освіти України. Компетенція є сукупністю якостей особистості (знань, навичок, можливостей самонавчання та ін.), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів, а також необхідні для якісної продуктивної діяльності щодо них. Компетентність відрізняється від поняття

«кваліфікація». Останній термін вже досить довго використовується у світі. Значним зрушенням у цьому питанні є Закон України «Про вищу освіту» [3]. Згідно із ним кваліфікація – це офіційний результат оцінки діяльності, за якого уповноважена установа встановила, що особа досягла компетенцій (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту [там само]. Компетенція – це динамічна комбінація знань, умінь та практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та цивільних якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність людини успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність, а також є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [там само].

Для визначення якості підготовки фахівця служби цивільної захисту, як і для іншої професійної спеціальності, крім понять кваліфікації та компетенції, використовують також поняття «кваліфікаційні характеристики», «професіограми» тощо. Кваліфікаційна характеристика фахівця є описом об'єктивних вимог. Дотримання та виконання цих вимог у повному обсязі дозволить спеціалісту успішно розв'язувати основні професійні завдання. Слід погодитися із загальноприйнятою думкою, що «професіограма» є системою ознак, яка описує ту або іншу професію та включає перелік норм і вимог, запропонованих для даної професії або спеціальності до фахівця. Так, професіограма включає перелік психологічних характеристик, яким мають відповідати фахівці конкретних груп [6]. Крім вищевказаного, професіограми часто використовують при розробці антикризової кадрової політики.

На підставі проведеного аналізу до моделей підготовки фахівців учені відносять такі:

- мінімальна освітня програма;
- кваліфікаційні вимоги;
- державний освітній стандарт;
- державні вимоги до мінімуму змісту та рівня підготовки тощо.

До моделей професійної діяльності можна віднести такі:

- професіограму;
- психограму;
- модель діяльності;
- модель кваліфікаційних характеристик тощо [там само].

Як відомо, у країнах Європейського Союзу активно впроваджується практика академічної мобільності [1]. Вона представляє собою інтеграційний процес у сфері освіти, який дає можливість студентам, слухачам, курсантам, ад'юнктам та викладачам брати участь у різних навчальних та навчально-дослідних програмах. Основною метою таких програм є підвищення якості освіти загалом, підготовка майбутніх кваліфікованих фахівців, розвиток міжкультурного обміну та підвищення

кваліфікації для викладачів навчальних закладів. Така практика сприятиме оволодінню вітчизняними викладачами новітніми інтерактивними, командними та проектними навчальними технологіями спільної роботи нового зразка.

Такий досвід з обміну навчально-педагогічними фахівцями та слухачами є у закладах вищої освіти (ЗВО) ДСНС України. Проте здебільшого, на жаль, вітчизняні ЗВО виступають як учасники, а не як організатори таких програм. Тому це питання вимагає вирішення на рівні центральних органів виконавчої влади. Разом із цим, необхідно масово поширювати практику публікацій у провідних наукометричних базах та реєстрації вітчизняних збірок у таких наукових базах. Для цього потрібно заохочувати науково-педагогічних працівників займатися науковою діяльністю та поширювати свої знання у всьому світі. Крім того, існує необхідність у перегляді ставлення наших науковців до прикладних досліджень, що досить часто використовуються нашими колегами з інших країн. Така взаємодія з іноземними виданнями може дати значний поштовх у вітчизняній науці та дозволить відкрити нові майданчики для наукових дискусій і співпраці на території науки загалом [6].

Випускники даних навчальних закладів, які навчаються на державному замовленні, мають 100% працевлаштування. Вони працюють на таких посадах: державний інспектор з нагляду (контролю) за станом пожежної та техногенної безпеки, інженер оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, інженер з піротехнічних та вибухових робіт загонів спеціального призначення, навчальних центрів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, інструктор з радіаційного та хімічної розвідки та ін. Більшість напрямків роботи, з якими необхідно буде зіткнутися випускникам, пов'язані з ризиком для життя та здоров'я [там само].

При цьому суттєвим фактором є психологічне навантаження на фахівців служби цивільного захисту. Потрібна саме психологічна підготовка абітурієнтів до обраної професії перед вступом до ЗВО ДСНС України. Зокрема, необхідно ознайомити майбутнього абітурієнта з тими труднощами, з якими можна зіткнутися у практичній діяльності після закінчення ЗВО, звичайно, у рамках дозволеного психологічного навантаження [1; 6].

Власне кажучи, виникає вже економічний фактор та мотиваційна складова проведення підготовчих курсів з майбутніми абітурієнтами. У Національній стратегії є дещо подібна пропозиція, щодо впровадження «нульового» курсу для тих людей, які потребують підвищення якості своєї середньої освіти [3]. Однак, у наших пропозиціях та в пропозиціях Національної стратегії визначені різні цілі. Варто проводити підготовчі курси для того, щоб людина усвідомила всю важливість обраного фаху, а у «нульовому» курсі – це підвищення якості середньої освіти перед вступом

до ЗВО. Варто погодитися з теоретиками та практиками публічного управління, що якість освітніх послуг для потреб служби цивільного захисту має відповідати такому:

- стандартам якості;
- особливостям навичок майбутніх спеціалістів служби цивільного захисту для практичної діяльності у лавах ДСНС України;
- урахувати міжнародний досвід та інноваційні підходи до підготовки спеціалістів для однієї з найважливіших сфер суспільної життєдіяльності.

Висновки. Під час наукового дослідження рекомендовано розглядати підвищення ефективності системи підготовки фахівців служби цивільного захисту як систему безперервної освіти у сфері цивільного захисту на основі комплексного механізму публічного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Цей механізм ґрунтується на принципах забезпечення безперервної освіти, системи стратегічного планування розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти ЗВО ДСНС України. Для дієвого функціонування такої системи необхідно делегувати вже існуючий орган державної влади, завданням якого є уніфікація всіх навчальних програм на всіх рівнях освіти (повної загальної, професійно-технічної та вищої). Це зумовлено тим, що безперервний навчальний процес має відбуватися без дублювання навчальних програм, їх складових, повторення однієї й тієї інформації на кожному рівні освіти. Дані конкретні практичні пропозиції дозволять значно підвищити продуктивність й якість освітнього процесу у сфері цивільного захисту, що дозволить підготувати висококваліфікованих фахівців служби цивільного захисту.

Список використаних джерел:

1. Вінюков-Прощенко А. С. Модернізація вищої освіти України та її адаптація до європейських стандартів. // Наука і молодь. Гуманіт. сер. 2004. Вип. 4. С. 11–14.

2. Заклади вищої освіти // Портал МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/universities>.

3. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.

4. Професія «рятувальник»: де навчають і що чекає абітурієнтів після вступу, розповідають випускники. URL: [https://volodymyrets.city/articles/134439/chi-vazhko-stati-ryatuvalni-](https://volodymyrets.city/articles/134439/chi-vazhko-stati-ryatuvalni-kom#:~:text=%D0%92%D0%B8%D1%89%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C,%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96%20%D0%BB%D0%B0%D0%)

[kom#:~:text=%D0%92%D0%B8%D1%89%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C,%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96%20%D0%BB%D0%B0%D0%](https://volodymyrets.city/articles/134439/chi-vazhko-stati-ryatuvalni-kom#:~:text=%D0%92%D0%B8%D1%89%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C,%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96%20%D0%BB%D0%B0%D0%)

B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%BE%D0%BD%D0%B8.

5. Розподіл коштів з державного бюджету між закладами вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rozpodil-koshtiv-z-derzhavnogo-byudzhetu-mizh-zakladami-vishoyi-osviti-u-2020>.

6. Харламова Ю.Е. Совершенствование эффективности государственного управления подготовкой специалистов службы гражданской защиты. URL: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/EastJournalOfSecurityStudies/13.pdf>.

References:

1. Vinyukov-Proshchenko, A.S. Modernization of higher education of Ukraine and its adaptation to European standards [Modernizatsiya vyshchoyi osvity Ukrayiny ta yiyi adaptatsiya do yevropeys'kykh standartiv] // Science and youth. Humanite. Ser. 4 (2004): 11–14. Print.

2. Institutions of higher education [Zaklady vyshchoyi osvity] // Portal of the Ministry of Internal Affairs. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/universities>.

3. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine [Ofitsiynyy veb-sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny]. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.

4. The profession of "lifeguard": where they teach and what awaits applicants after admission, the graduates tell [Profesiya «ryatuval'nyk»: de navchayut' i shcho chekaye abiturientiv pislya vstupu, rozpovidayut' vypusknyky]. URL: <https://volodymyrets.city/articles/134439/chi-vazhko-stati-ryatuvalnikom#:~:text=%D0%92%D0%B8%D1%89%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C,%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96%20%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%BE%D0%BD%D0%B8>.

5. Distribution of funds from the state budget between institutions of higher education [Rozpodil koshtiv z derzhavnoho byudzhetu mizh zakladamy vyshchoyi osvity]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rozpodil-koshtiv-z-derzhavnogo-byudzhetu-mizh-zakladami-vishoyi-osviti-u-2020>.

6. Kharlamova, Yu.E. Improving the efficiency of public administration by training specialists of the civil protection service [Sovershenstvovaniye effektivnosti gosudarstvennogo upravleniya podgotovkoy spetsialistov sluzhby grazhdanskoy zashchity]. URL: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/EastJournalOfSecurityStudies/13.pdf>.